

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravnništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserte) vzprejmlje upravnništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 25. marca 1892.

Politiški oddelek.

Češkonemška sprava.

Že tolikokrat smo pisali o češkonemški spravi, da bodo morda čitatelji že nevoljni, ko zagledajo zopet gorenji naslov. Ali vendar se je nam potrebno zdelo o tej zadevi še jedenkrat spregovoriti, ker je baš te dni prišla v spravnem odseku češkega zbora na vrsto, kjer se vsaj za nekaj časa odloži.

V petek je imel odsek za spravo prvo sejo, ki je bila tako rekoč tudi odločilna. Veleposestniki so se izrekli za to, da se s spravo počaka in s tem je za letos vsa stvar tako rekoč odložena. V imenu veleposestnikov je poslanec Boquoy pojasnil, da so spravo zmatrali za nekako sporazumljenje mej češkim in nemškim narodom, ki ima narediti konec sedanjim prepirom. Za svojo nalogu so zmatrali pa posredovanje mej obema pogodnikoma. Ker je pa jeden pogodnikov, to je češki narod, tako rekoč odstopil od sprave, se je tudi veleposestniki sedaj več držati ne morejo. Iz povedanega se vidi, da so se veleposestniki postavili na jako pravilno in pametno stališče.

Posvetovanje pravne komisije je jasno pokazalo, da Nemcem ni za spravo, temveč le za gospodstvo v jednom delu dežele. Radi bi s pomočjo razdelitve deželnega kulturnega in deželnega šolskega sveta administrativno, s pomočjo kurij pa tudi legislativno razdelili deželo v nemški in češki del. Po tem hrepené že dolgo, kajti že pod Auerspergom sé je bil sklenil zakon, da se morejo na Češkem osnovati namestniške ekspoziture, kar bi tudi bilo sredstvo za razdelitev dežele. Sama po sebi bi razdelitev dežele po narodnostih še ne bilo nič tacega, ko bi se dala na Češkem zares pravično izvesti. Ali baš to ni mogoče. Na Češkem so posebne razmere. Nobenega čisto nemškega okraja ni v deželi. Povsod prebiva več ali manj Čehov, da še celo popolnoma nemško občino bi težko dobili. Na Češkem niso razmere take kakor na Štajerskem in Koroškem, kjer so v jednom delu dežele skoro

sami Nemci, v drugem pa morda razen mest sami Slovenci, če odštejemo nekatere nemškutarje, katerim pa tudi slovenščina bolj gladko teče nego nemščina. Zatorej je v narodnem oziru zahteva po zjedineni Sloveniji pač opravičena, nikakor pa ne razdelitev češke kraljevine.

Pri konferencah na Dunaji so Čehi privolili v razdelitev okrajev po narodnostih in razdelitev nekaterih oblastev, da bi se le napravil mir v deželi. Mislili so pa, da vlada in Nemci mislijo to izvesti tako, da ne bode češki narodnosti v škodo, da Čehi v svojih narodnih pravicah ne bodo nikjer prikrajšani. Poznejši dogodki so pa prepričali Čeha, da so se jako motili. Na Dunaji se je sklenilo, da jezikovna naredba ostane v veljavi, dokler ne bodo razmere zahtevale, da se kako premeni, in tudi o šolah za narodne manjšine se je nekaj določilo.

Kako so pa vlada in Nemci porabili češko prijenljivost? Pravosodni minister je takoj izdal neko naredbo, da pri nastavljenji uradnikov pri nemških sodiščih ni neobhodno potrebno znanja češčine. Brez čeških uradnikov pa Čehi gotovo ne morejo dobiti pravice v svojem jeziku. Po tej naredbi se je videlo, da se namerava narodna enakopravnost v jednom delu dežele popolnoma uničiti, da si tudi v tem delu dežele biva mnogo Čehov. Tudi zastran čeških šol v mešanih okrajih Nemci niso prijenljivejši postali, temveč so jih jeli še bolj ovirati. Posebno v Liberci se je pokazala silna nestrpnost proti Čehom. Mestni magistrat se brani češkega uradovanja, češki šoli dela vse mogoče ovire, vlada proti njemu nič odločnega ne ukrene, Čehi si pač lahko mislijo, kaj bi bilo zanje v Liberci in drugih taci krajih, ko bi se sprava dognala, če že sedaj vlada nima poguma ali pa dobre volje, da bi liberški magistrat prisilila, da se ravna strogo po postavah.

Pri razdelitvi okrajev se je pa tudi jako pristranski postopalo. Videlo se je očitno, da je dotična komisija pri nadsodišči v Pragi bila jako naklonjena Nemcem. Za podlago se je vzelo ljudsko števljenje 1880. leta. To ljudsko števljenje je pa jako nenatančno, ker se je vršilo ob času, ko so še vsi uradniki mislili, da kmalu pride zopet nemško-liberalna vlada in so očitno kazali

Politični pregled.

svoje veliko navdušenje za nemštvo. Kako pristransko se je postopalo, pokazal je dobro nastopni slučaj. V neki občini so našli le enega samega Čeha. Ali kaj se prigodi? Kmalu potem pride na deželni šolski svet prošnja od čeških starišev za češko šolo, v kateri je bilo navedeno že 40 čeških otrok. Šola se je osnovala in danes vanjo zahaja že 300 otrok. Nemci so tudi za razdelitev okrajev začeli silno veliko agitacijo. Podkupovali so občine, da se izrekó za priklopljenje nemškemu okraju. V enem samem okraju so za take agitacije izdali 2000, drugi celo trdijo, da celo 8000 gld. Da po tistih agitacijah uradna poizvedovanja ne morejo biti zanesljiva podlaga razdelitvi okrajev, je naravno.

Dotična komisija pri nadsodišči je takoj vstela v nemški okraj vsako občino, ki se je za to izrekla. Nič ni več poizvedovala, je li res dotična občina nemška ali ne. Ko se je pa nekaj polnemških občin izreklo, da hočejo ostati pri čeških okrajih, ker s Čehi lahko v miru žive, je pa komisija takoj zaukazala nove preiskave. Da pri tistih razmerah Čehi ne morejo biti več navdušeni za spravo, je naravno, saj se je ž njo le hotela narodno enakopravnost narediti iluzorična. Popolnoma pravilno je, da Čehi sedaj zahtevajo, da se poprej narodna enakopravnost izvede, potem še le pride sprava na vrsto. To je čisto pravično, saj je ustava mnogo starejša in je že davno veljaven zakon, v tem ko so dunajske punktacije le še samo dogovori mej strankami. Če vlada ne skrbi za vresničenje narodne enakopravnosti, se tudi Čehom zameriti ne more, če ne pritrdijo spravi.

Ko so se na Dunaji sklepale znane punktacije, se je mislilo, da se s tem hoče narediti le začetek spravi vseh avstrijskih narodnostij. Pričakovati je bilo, da pridejo za Češko, Moravska, Šlezija, Koroška, Štajerska in Primorska na vrsto. Toda dosedaj še vlada pa tudi Nemci niso storili nobenega koraka, da bi v teh deželah napravili spravo. Ko bi bili vlada in Nemci v omenjenih deželah začeli resno pripravljati spravo, bi bili Čehi na Češkem tudi imeli v spravo več zaupanja in spravno delo bi ne bilo obtičalo. Ker se pa v teh deželah Slovani morajo še sedaj, ko še sprava na Češkem ni dognana in vlada za svoje namene potrebuje čeških glasov, boriti za vsako slovansko šolo, se pač ne more od Čehov zahtevati, da bi na Češkem v vsem prijenjali vladi in Nemcem. Saj je jasno, da bi se stanje Slovanov v Šleziji in na Moravskem le shujšalo, ko bi se na Češkem Čehi in Nemci pobotali. Slovani moramo torej le veseli biti, da so Čehi se uprli za sedaj daljnemu izvršenju dunajskih punktacij. Krivda, da se sprava ni dognala zadeva pač v prvi vrsti le Nemce in vlado, ker njim ni bilo za spravo, temveč le za nemško gospodstvo. Če pa Nemci in vlada pokažejo enkrat zares dobro voljo za pošteno spravo in to ne le na Češkem, temveč v vsej avstrijski državi, ne dvomimo, da se bodo na Češkem našli slovanski možje, ki jim bodo podali roko k skupnemu delovanju, da se doseže veliki smoter. Podlaga taki spravi pa more biti le popolna narodna enakopravnost.

Deželni zbori mirno nadaljujejo svoje delo. Posebno burnih debat letos ni veliko. Šolski odsek gorenje-avstrijskega deželnega zbora se posvetuje o premembi zakona o šolskem nadzorstvu. Konservativci želé, da se pomnoži število zastopnikov deželnega odbora v deželnem šolskem svetu z dveh na tri, ravno tako tudi število zastopnikov cerkve. Število deželnih šolskih nadzornikov, ki imajo glas v deželnem šolskem svetu, naj se omeji na dva, od katerih mora eden biti veroučitelj. Če bi se ta predlog vzprjel, bi bila tretjina članov deželnega šolskega sveta duhovskega stanu in konservativcem bi bila zagotovljena večina v deželnem šolskem svetu, dokler jo imajo v deželnem zboru. — V dolnje-avstrijskem deželnem zboru je bila precej burna razprava o podpori nemškemu schulvereinu. Protisemitje so ugovarjali tej podpori, ker je to društvo židovsko. Seveda liberalna večina je vzlic vsem ugovorom dovolila podporo. — Tržaški deželni zbor je sklenil resolucijo, da naj se osnuje vseučilišče ali pa pravna akademija v Trstu in se olajša priznanje diploma, ki ga kdo dobi na italijanskih vseučiliščih. Poslednja zahteva malo diši po iredentovstvu.

Češkonemška sprava. — Namestnik bode te dni v spravnem odseku češkega deželnega zbora se izjavil, da se vlada vedno drži sprave in jo bode pospeševala, kolikor je v njeni moči. Nemci bi radi videli, da bi vlada deželni zbor razpustila, ker se je večina izrekla proti spravi. Vlada po njih želji ne bode ustregla, kakor pišejo njena glasila. Pri novih volitvah bi Staročehe spodrinili Mladočehi, konservativni veleposestniki bi se umaknili ustavovernim, ker bi ne marali osamljeni ostati v zboru. Z Mladočehi se namreč tudi ne marajo pajdašiti, dokler se ne otresejo rusofilskih elementov. V novem deželnem zboru bi sicer bila večina za izvedenje onih delov sprave, za katere ni treba dvetretjinske večine. Bati se je pa, da bi potem Čehi izstopili iz deželnega zbora. Tudi bi se s takim izvedenjem sprave le poostriilo nasprotje mej obema narodnostima na Češkem, kar pa vlada želeči ne more. Seveda se vlada boji še nekaj drugega, kar njena glasila naravnost ne povedo. Levica bi postala predznejša, ko bi v češkem deželnem zboru imela večino. Vlade bi ne hotela več podpirati v državnem zboru, če bi ne ustregla vsaki njeni želji. Konservativni veleposestniki s Češkega bi pa tudi dolgo ne ostali v državnem zboru, ko bi se odtegnili deželnemu. Naredili bi tudi tukaj prostor ustavovercem. S tem bi pa državnozborna desnica znatno oslabela in vlada bi se več ne mogla zanašati na njeno podporo. Levica bi porabila gotovo ugoden položaj v to, da izpodrine Taaffeja in spravi na njegovo mesto kacega somišljenika. Levica sedanji vladi odkritosrčno itak ni naklonjena in jej ne nasprotuje samo zaradi tega, ker se je prepričala, da je ne more zvrto glavit, dokler se položaj ne spremeni. Grof Taaffe tudi dobro pozna levičarje in zato ne bode jim na ljubo razpustil deželnega zbora češkega.

Srbija. — Seja srbske skupščine, v kateri se je splošno razpravljala znana Milanova deklaracija, bila je jako burna. Govorilo je mnogo govornikov in skoro vsak vedel je povedati kak mičen prizor iz Milanovega življenja in še posebe iz vedenja proti srbskemu kraljestvu. Naposled se je zakonski načrt vender le vzprejel a z majhno večino. — Ministerstvo še sedaj ni popolneno.

Nemčija. — Množina protestov, ki je dohajala neprenehoma vladi zaradi novega šolskega zakona vender le ni ostala brez vspeha. Cesar sam se je menda izrazil, da se je treba tudi na proteste ozirati. To državnemu kancelarju Capriviju in naučnemu ministru Zedlitzu ni povšeči in ker se kaže, da šolska predloga ne bode vzprejeta nespremenjena, dala sta odstavko. Cesar dosedaj ostavke še ni vzprejel, temveč se je odpeljal na priporočilo zdravnikov na graščino Hubertusstock. Ker se cesar ne misli tako kmalu povrniti v Berlin, v inte-